

Marijan Jurčević

ODRAZI NAGLAŠENE ATEIZACIJE, ANTIKLERIKALIZMA I LIBERALIZMA NA KATOLIČKE OBITELJI U RIJECI

Prof. dr. Marijan Jurčević, Teologija u Rijeci
UDK: 282 : 329.36 + 329.12](497.53 RIJEKA)-058.8
Pregledni članak

Autor govori o današnjem stanju obitelji u gradu Rijeci. Vrlo je teško dati stvarnu sliku jer nije učinjeno znanstveno istraživanje. Zato više govori o elementima koji su uvjetovali današnje stanje obitelji.

U Rijeci se ateizacija uočava više na moralnom planu negoli na teoretskom. Tako je uvijek bio prisutniji praktični ateizam negoli teoretski. Taj oblik ateizma autor imenuje indiferentizmom, što je karakteristika modernog doba.

U Rijeci se također osjeća porast indiferentizma i ateizacije obitelji s prijelazom iz ruralne sredine u urbanu. Kao da se sa svojom ruralnom vjerom nisu snašli u gradu. Tako, kad su se vraćali u svoja sela tamo su prakticirali vjeru, pa i krštavanje djece činili su u svojim starim prebivalištima.

Također se može vidjeti i neka vrsta "kršćanske nepismenosti" za koju je odgovorna i Crkva u Rijeci. Osobito se nije puno učinilo u adaptiranju vjernika iz ruralne sredine u urbanu. Mnogi su svoju vjeru 'ostavili' u svojem mjestu i kad su se vraćali prakticirali bi ju u 'svojim' mjestima. Također je uzrok odlazak velikog broja svećenika – Talijana iza Drugog svjetskog rata u Italiju. Rijeka je ostala 'prazna' građanstvom i svećenicima.

Ipak, kako Rijeka vremenski dobiva svoj identitet tako se formira i religioznost i obiteljska posebnost.

Današnja je riječka obitelj tipično urbana i radnička obitelj. A u odnosu na vjeru ona nije ni ateistična, ali nije ni religiozno praktična. Vjeruje, ali živi 'kao da Boga nema'. U zadnje vrijeme uočavaju se znakovi većeg vrjednovanja religioznosti u obitelji i odgoju.

Ključne riječi: ateizam,, indiferentizam, liberalizam, Crkva, obitelj.

1. Ateizam je fenomen novoga vremena

Da bi se odgovorilo na ovaj zadani naslov, potrebno je prelistati opširnu literaturu i uočiti Rijeku i njezinu formaciju. Ako za ijedan grad ništa nije slučajno, onda je to istinito za Rijeku. Ona je u trajnom “Vježbanju života”, kako napisa Nedjeljko Fabrio. Rijeka je u trajnom ‘vježbanju’. Možda se sada mogu konstatirati izvjesne stabilnosti i vlastite karakteristike Rijeke.

Izvori ateizacije općenito su vrlo različiti. To pokazuje i koncilski dekret *Radost i nada* br. 19-22. U svakom slučaju najznačajnije je ono na što u početku upozorava Koncil - da ateizam nije autohtona pojava. Nije samonikao. On (ateizam) ima svoje izvore i uzroke. Pa zato Koncil ne osuđuje ateizam, nego traži njegove uzroke i nudi lijekove. “Ateizam naime promatran u cjelini, nije nešto izvorno, već on proizlazi iz različitih uzroka. Među te uzroke treba ubrojiti također kritičku reakciju protiv religija, i to u nekim krajevima posebno protiv kršćanske religije.”¹

I što je najinteresantnije, Koncil vidi vrlo velik uzrok ateizmu u samim vjernicima. Njihova neautentičnost i njihova nepoučenost mogu postati uzroci ateizma. I tako je Drugi vat. koncil naveo uzroke: “Nemalu ulogu za postanak tog ateizma mogu imati vjernici, ukoliko treba reći da oni zanemarivanjem nauke ili također nedostacima svoga religioznog, moralnog i socijalnog života, pravo lice Boga i religije prije zakrivaju nego otkrivaju.”²

Istina, uvijek u čovjeku tinja težnja da on bude apsolutni kriterij samome sebi i svijetu, čemu je išla u prilog moderna liberalizacija i tehnologija.

Koncil kaže: “Crkva nastoji otkriti u duši ateista sakrite uzroke nijekanja Boga, i drži da ih treba ozbiljno i što dublje pretražiti, jer je svjesna važnosti pitanja što ih podiže ateizam i jer je vodi ljubav prema svim ljudima.”(br. 21).

Iza ovoga Koncil donosi i lijekove protiv ateizma: adekvatno izlaganje nauka, autentičnost života kršćana, pomoć razvitku. (br. 21).

1 *II. vat. sabor; Crkva u suvremenom svijetu ‘Gaudium et spes’*, KS, Zagreb, br. 19.

2 *Isto.*

2. Geneza i tip ateizma u Rijeci

Cijela je povijest Rijeke “Vježbanje života” (Fabrio, N.), kao što prije napomenuh. Većina je uvijek bila hrvatska, govorila talijanski i posjednici mađarski. “Ti znaš da sam ja Slaven – Nijemac – Talijan. Čuj i počuj. Plod su slavenske krvi u meni moje čuvstvene čežnje, moja želja za novim, za napuštenim šumama... Plod njemačke krvi u meni su moja tvrdoglavost u zacrtavanju planova..., želja za nadmoći, za snagom. Ti su elementi stopljeni s talijanskom krvi koja ih pokušava uskladiti, uravnotežiti, i koja me hoće učiniti ‘klasičnim’, uobličeni... U tom smislu, dakle, moj život mora voditi računa o različitim elementima kako bih njima gospodario.”³ Ove je riječi napisao pjesnik Scipio Slataper.

Evo to je tako bilo uopćeno u Rijeci do Drugog svjetskog rata. Pa kad govorimo o izvjesnoj ateizaciji u Rijeci mogli bismo reći da ona više dolazi iz indiferentnosti negoli iz nekih ideja. Ideje nisu izvor nevjere nego izvjesna ‘laicizacija’. Tako da više susrećemo protivljenje Crkvi negoli Bogu. A za ovaj antiklerikalizam postoji jedna duga geneza, od masonstva, liberalizma, jugoslavenstva.⁴ Antiklerikalizam je prethodio ateizmu, njega je slijedio sekularizam, a iza toga i nevjerovanje ili indiferentizam. Živjelo se kao da Boga nema, kako bi danas rekli teolozi. Također je vrlo važno podvući da je u Rijeku došlo dosta žitelja iz ambijenta prirode i prirodne religioznosti koje više nije bilo u gradu. U gradu nisu otkrili novi vidik prema Bogu. Kad su išli svojim kućama tamo su religioznost prakticirali, a u gradu to nisu trebali. U gradu je svatko svoje specifičnosti potiskivao, pa i religioznost.

Pa i kada se u Rijeci prihvaćao socijalizam i komunizam nije se prihvaćao jer je on ateizam nego jer su u njemu prepoznavali svoje socijalne težnje i način ispravljanja potlačenosti i nejednakosti. Zato bi se moglo zaključiti da je u Rijeci ateizam više prisutan kao sociološka pojava negoli kao stav i uvjerenje.

Moglo bi se reći da je i Komunistička partija u Rijeci trajno ‘bdjela’ nad religioznošću odnosno nereligioznošću. Čak još 1985.

3 Usp. I. LUKEŽIĆ, *Fijumanske priče*, ICR, Rijeka, 1991., str. 32.

4 Usp. *isto*, str. 101 ss.

izdan je mali 'priručnik' za partije, kako se odnositi prema religiji, osobito prema Katoličkoj crkvi.⁵ I prije toga vrlo se često na sastancima komunista raspravljalo o religiji i Crkvi. Osobito poslije povratka iz posjeta Latinskoj Americi mons. Josipa Pavlišića, riječkog nadbiskupa. Na jednoj je sjednici Općinskog komiteta o religiji u Rijeci (1979.) rečeno: "Evo što se dešava unutar Katoličke Crkve u Rijeci, koja je uvelike obilježena autokratskim ponašanjem nadbiskupa /"Pavlišića"/: (...)" Iznosi se u devet točaka stanje u Crkvi – i zaključuje ovim riječima: "Sve se to dešava unutar Crkve kao institucije, a izvan nje među vjernicima, sve je manje crkvenih vjenčanja i crkvenih sprovoda, te opada broj sudionika u raznim crkvenim obredima." I na koncu zaključuje isti spis: "Valja napomenuti da ima tu i tamo po kojeg člana SK koji potajno krsti i krizma svoje dijete u crkvi, ili se crkveno vjenča. Neki zbog jeftinih prevoznih usluga sudjeluju u nekim crkvenim manifestacijama. Veoma su rijetki slučajevi ali se ipak desi da član SK bude crkveno sahranjen, učesnik NOR-a i slično."⁶

Isti dopis riječkog Komiteta Komunističke partije nastavlja dalje: "Svojedobno je bilo pokušaja (1969/70) da se takve "neorganizacije" legaliziraju (slučaj s "grupom građana" "Sinaxis"), a iskustva govore da u pozadini stoje političke pretenzije. "Istomišljenici" brzo stupaju u političku akciju kad se ukaže prilika i kad na to budu potaknuti, a oni koji vuku konce u pozadini nastoje da preko njihove "neorganizacije" održe sjeme neke eventualne buduće demokršćanske ili slične stranke. U tom kontekstu treba promatrati i njihovu "organiziranu neorganizaciju", tj. centar vjeronaučne nastave za srednjoškolsku i studentsku omladinu."⁷ Dokument dalje nastavlja o tome kako bi trebalo djelovati protiv djelovanja Crkve.

Isto tako treba se sjetiti da se prije i poslije Drugog svjetskog rata vrlo vidno razvijala industrijalizacija u Rijeci. A kako reče Pavao VI. u enciklici *Populorum progressio* i u govoru u Ženevi *Crkva i rad danas*: industrijalizacija nosi sa sobom i rizike - veliku depersonalizaciju.

5 Usp. *Religija, djelovanje vjerskih zajednica i zadaci Saveza komunista*, Centar za idejno-teorijski rad Općinskog komiteta SKH – Rijeka, Rijeka, rujan 1985.

6 *Odnos SKJ prema religiji i politika prema Crkvi* (rukopis Komiteta KP Rijeka), 1979., str. 3.

7 *Isto*, str. 4.

Brz tehnički razvoj grada Riječane je frapirao. Standard je postao najvažniji, a mjesto religioznih nadanja propagirala se komunistička utopija. “Svakome će biti po njegovoj potrebi!” U ovo su Riječani vjerovali. Prema tome moglo bi se reći da se riječki ‘ateizam’ izjednačavao s komforom, s ugodnim življenjem. Nije to bio nikakav ‘idejni’ (ideologijski) ateizam.

a) Socijalno ekonomski incidenti.

Materijalno poboljšanje i zadovoljenje vrlo često čovjeka zadovolji da ne traži niti teži za ‘Drugim’. Današnja tehnologija omogućuje čovjeku da puno lakše opskrbi sebe u svakodnevnom životu, kao nikada do sada. A posljedice su ovoga: povećanje bogatstva i uživanja. “*Tamo gdje je tvoj trezor, tamo je tvoje srce.*” A čovjek zasićen i zadovoljen ne čuje Božji poziv (glas).

Mentalitet mase dosta je prisutan u svijetu i u Rijeci, a to je najprikladnija sredina za indiferentnost, pa i za život ‘kao da nema Boga’. To je također mediokritetski mentalitet koji pogoduje kultu instinkta. Trajno se potiču i razvijaju samo naravni porivi. Ovome dodajmo još vrlo važan element: dominaciju masmedija. Masmediji odvlače čovjeka od misli o samome sebi, a time on zaboravlja i na svoju osobnu i javnu religioznost.

b) Etički incidenti.

Čovjek je asimiliran od stroja i elektronike, auta... Strojevi, osobito elektronski, postali su ‘pametni strojevi’ pa slične čovjeku, a i čovjek se počeo njima usklađivati. Sve se programira i vrlo je malo ostalo prirodnom rastu i životu. Čovjek, istina, nadilazi prirodu, ali isto tako čovjek ima svoju prirodu koju treba kultivirati i evolvirati.

Kao da su neki ljudi shvatili da su “*Eritis sicut dii – bit će te kao bogovi*” (Post 3, 5). Istina je da je čovjek vrhunac svega stvorenoga, ali ipak nije vrhunski čimbenik. Čovjek je ipak biće i sa svojim sjenama (istočnim grijehom).

Potrebno je napomenuti kako je vrlo važno da današnji čovjek napravi razliku između elektrotehnike i njezine upotrebe. Tehnologija je, bez sumnje, dobra, ali ne smije biti objekt kulta nego sredstvo upotrebe.

c) *Naturalizam i marksizam.*

Naturalizam nije neki novi fenomen. On je trajno prisutan, samo negdje više negdje manje. U Rijeci se dosta dobro snalazio.⁸ Naturalizam je dosta pragmatičan i 'utilitaran'. 'Praksa' je najvažniji i najistinitiji kriterij ponašanja i djelovanja. Tako da se na religiju gledalo kao nešto *dépassé*. A na ovo psihološko stanje naslonio se marksizam svojim stavom prema religiji.

Komunizam (marksizam) je opet razvijao svijest kolektiviteta. Osoba se zapuštala, pa i osobni stav, što je vrlo bitno za religioznost. On je nametnuo čak znak jednakosti između progressa i nereligioznosti. I takav je mentalitet bio dominantan u industrijskim gradovima kao što je Rijeka. Makar je bilo vidno da napredne zemlje nisu bile nereligiozne.

Komunizam se osobito suprotstavljao Crkvi i njezinom neadekvatnom življenju i propovijedanju. Crkvu se izjednačavalo sa starijim kapitalistom koji čuva svoje pozicije. Komunizam - marksizam malo je dodirivao bit kršćanstva, a više je ukazivao na propuste i težnje za vladanjem (tako su mislili da Crkva teži biti vladarom).

Mislim da je dobro upozoriti da je sam marksizam sa svojom Komunističkom partijom pretendirao biti nova pseudoreligija. To bijaše agresivna materijalistička religija. Uvjet da se bude članom partije bilo je izjašnjavanje o nereligioznosti. Čim bi se otkrilo da je netko religiozan, izbacivan je iz partije.

Evo kakva je bila marksistička i komunistička vizija čovjeka:

1. Čovjeku je sudbina čisto zemaljska, sve su misli o nadsvijetu pogrješne.
2. Zemaljska sreća bitno je kolektivna. Realni čovjek nije individua nego kolektivitet. Osoba i osobna prava nisu prihvaćana u marksizmu.
3. Čovjek je umjetnik i jedini tvorac svoje sreće: Čovjek je produkt Čovjeka, samostvaralac.
4. Čovjek, produkt kolektiviteta, u skladu je s poviješću i znaošću. A povijest je povijest klasne borbe.

⁸ Usp. I. LUKEŽIĆ, Op. cit.

5. Čovjekova aktivnost transformira materijalne realnosti, tako on stvara okolnosti. *Praxis* je ona koja utječe na rad i društvo.
6. Unutar ovih marksističko-komunističkih opcija o čovjeku religija nema mjesta.

Sve ove postavke imale su utjecaja na pojedinca i na obitelji. Pojedinac je postao 'kolektivitet', a obitelj također u službi kolektiviteta, čime je izgubila svoju intimu i stabilnost. To se osobito uočava u industrijskim gradovima i kod radništva.⁹

3. Objektivni i subjektivni uzroci ateizacije u Rijeci

Svi mi lagano uočimo manjke u životu vjere, ali slabo uočavamo uzroke. A bez uočavanja uzroka ne može se liječiti ni ozdravljati.

Ovdje je također dobro prisjetiti se onoga što o uzrocima ateizma donosi II. vat. sabor u konstituciji *Gaudium et spes* (Radost i nada) br. 19–21.

Vrlo je naglašeni naturalizam prisutan u ovoj primorskoj regiji. Ovomu je pomogao vrlo brz tehnološki progres, a on se tumačio kao izraz progresivnog marksizma, pa i materijalizma. A marksizam je imao vrlo veliku sposobnost da tehničke uspjehe pripisuje sebi i svojem svjetonazoru.

A marksizam je divinizirajući praxis ili rad dobivao srednju i radničku klasu. I tako se dogodilo vrlo veliko ranjavanje duhovnosti ljudi, osobito što se trajno ocrnjivalo vjernike kao manje pametne.¹⁰ Sve je ovo imalo veliki upliv na cijeli život ljudi pod komunističkom vladavinom. Osobito ako je prijašnja kapitalistička klasa bila nehumana i hipokrizijska, a deklarirala se kao religiozna.

Cijeli je povijesni razvoj u Rijeci išao prema sekularizaciji, čak više negoli u drugim gradovima i regijama. Smjenjivali su se gospodari, države i sustavi. Sve je to utjecalo na svijest o sebi i obitelji, pa i o religioznosti.

⁹ Usp. J. LOEW; G. - M. COTTIER, *Dynamisme de la foi et incroyance*, Cerf, Paris, 1963.

¹⁰ Usp. E. ČIMIĆ, *Čovjek na raskršću*, Svjetlost, Sarajevo, 1973., str. 111-114.

Ateizacija se u Rijeci više uočavala na moralnom planu negoli na teoretskom. Kako je već spomenuto, prisutniji bijaše praktični ateizam negoli teoretski. Možda bi bolje bilo reći da je u Rijeci vladao moralni indiferentizam, što je uostalom karakteristika modernog svijeta.

Ipak je potrebno reći da je najveća odgovornost za ateizaciju ove regije na kršćanima i Crkvi. Bilo da nije bilo istinskog svjedočenja i naviještanja, bilo da se više čuvalo forme negoli duh kršćanstva i religioznosti. Granična pozicija grada Rijeke imala je također svoje nestabilno stanje, pa i u indiferentnosti i ateizaciji.

Već dugo se govori da bi trebalo obnoviti i produbiti vjeru u ovim tradicijski kršćanskim krajevima. Ta kršćanska 'nepismenost' ima sve posljedice bilo u načinu življenja bilo u odlasku u neke sekte i pokrete.

Rijeka tek sada dobiva svoj identitet s hrvatskim i katoličkim ozračjem. Isto tako vrlo je vrijedno shvatiti da riječki katolici – takav je mentalitet – traže i shvaćanje svoje vjere: *fides quaerens intellectum*. Ovom se mentalitetu samo tako može vjeru oživjeti i konkretizirati. Zato se za njih ne može reći da su nevjernici ili ateisti. Oni to nisu. Oni više inkliniraju poganima. Negdje 1963. jedna ekipa misionara analizirala je stanje vjere u predgrađu Pariza (Aubervilliers) i donosi ova opažanja koja su dosta valjana i za razumijevanje našeg, riječkog stanja: "Ono što nas je frapiralo, to je da je bolest vjere (...) više filozofskog reda negoli teološkog. Ono što su izgubili, nije samo osjećaj Boga koji je objavljen po Isusovoj ljubavi, i koji hoće udomiti ljude u Očevu obitelji koja rasipne sinove koji su se udaljili od Oca po iskonskom grijehu, već više osjećaj Boga stvoritelja i osjećaja čovjekove religiozne i duhovne naravi i besmrtnosti duše. U dubini ovi su ljudi izgubili i prirodni osjećaj naravne religije. Zaista, oni nisu nevjernici ili apostati, nego istinski nereligiozni pogani, vrlo duboko prožeti marksističkim mentalitetom, iako izričito ne isповijedaju historijski i dijalektički materijalizam".¹¹ Nešto od ove konstatacije vrijedi i za riječku regiju.

Osobito je interesantno konstatirati da kršćanska vjera, kako je definirana na I. vat. koncilu, nije dobro prihvaćena u sjevernim

11 J. LOEW; G. - M. COTTIER, *Dynamisme de la foi incroyance*, Cerf, Paris, 1963., str. 80.

dijelovima Italije, pa ni u ovoj regiji. Ili bi se moglo reći da nisu bili pripravljeni za primanje tako 'odriješite i jasne dogmatske vjere'. Čak se nekima činilo kao da je kršćanska vjera nešto *dépassée*.

Očito, kršćanska apologetika od unazad stoljeće nije odgovarala na krizna pitanja susreta vjere i znanosti, kršćanstva i nove urbanizacije. Što se događa s vjerom kad se dođe iz 'Božanske prirode' u kojoj sve ukazuje na Stvoritelja, u gradove gdje se vidi samo 'djelo ljudskih ruku'? To je bio problem grada Rijeke. Mnogi 'seljaci' (iz prirode) došli su u grad i tu nisu našli usklađenje svoje vjere i gradskog mentaliteta. A 'starih građana' kršćana nije bilo. Oni su pobjegli iz komunističke Jugoslavije.

Također je na vjerovanje u Rijeci jako puno utjecao odlazak velikog broja svećenika (Talijana) iza Drugog svjetskog rata. Došli su svećenici koji se nisu osjećali 'doma', možda ni kulturom i načinom vjerskog doživljaja. ('Došli seljaci u grad pa se ponašaju seljački!' - tako netko reče).

Fides ex auditu (Rim 10,14). Kako je naviještano? Formule i nejasne riječi ili prikladan govor i zdrava sadržajnost? Tako nas poziva i zadnji Koncil. Povezuje li ju s konkretnim životom i socijalnim uvjetima? Isusova je poruka upućena ljudima na zemlji i u zemaljskim uvjetima.

4. Današnje stanje u Rijeci

Tko bi mogao adekvatno odgovoriti na današnje stanje u Rijeci? Uza sve spomenuto, ipak je vrlo važno reći da je Rijeka nov i moderan grad. Nov je građevinski, ali i građanski.

Kao da se u Rijeci tek sada obnavlja, stvara religiozna i obiteljska tradicija. Još se nije ustalio mentalitet riječkih građana i kršćana. Više se ustalio blagdanski štimung negoli kršćanske vrjednote.

U Rijeci se vrlo rano udomaćio 'laicizam' koji je Crkvu donekle poštivao, sve dok se ne miješa u "političku aferu". Tako bi se moglo kvalificirati idejno postavljanje prema religiji. A ovome stavu u Rijeci nalazimo korijene još prije Prvog svjetskog rata, pa preko Drugog sve do komunističkog vremena.¹² Laičkom je ideologijom

12 Usp. IRVIN LUKEŽIĆ, *Fijumanske priče*, ICR, Rijeka, 1991.

nadahnjivano pučanstvo ovoga grada i njegove okolice. U svakom slučaju sa sigurnošću se može tvrditi da u Rijeci nije postojao jedan 'standard' bilo religiozni bilo kulturni, pa ni tradicijski. Iza rata grad je bio mješavina u kojoj se svatko odricao nečega s čim je došao, a također je usvajao nešto novo i neprokušano. I to je 'Riječanin' i riječka kultura, pa i religioznost. Tek se u zadnje vrijeme 'oživljava' nekada slavljene svece i daje im se veće značenje. Pokušava se da uđu 'pod kožu' građanima.

S druge strane, događa se globalizacija pa je vrlo teško govoriti o specifičnosti Rijeke u bilo čemu. Sve se pretvara u jedno 'veliko selo' u kojemu je sve moguće i ništa nije stabilno.

5. Riječka obitelj danas

Procijeniti sadašnje stanje obitelji u Rijeci vrlo je uopćeno jer nemamo istraživanja u ovome smislu. Ono što određeno znamo jest koliko je bilo rastava godišnje. Također imamo neke indikacije od Nadbiskupskog ureda za obitelj. I ovdje je govor o onima 'kriznim', a nemamo prikaz stanja obitelji danas.

Riječka obitelj nosi sve oznake novog nastanka i formiranja stanovništva Rijeke. To je mješavina obitelji iz cijele Hrvatske, osobito otoka. To su tipične radničke obitelji. Još su živjele od tradicije kraja iz kojega su doselili. A jedan su dio 'partizanske' obitelji koje nisu živjele tradiciju kraja iz kojeg su doselile nego su neki 'proleterski' tip.

Osobito su uočljive posljedice 'proleterske obitelji' na odgoju djece. Većina je djece krštena (dosta potajno), isto je tako dosta samo civilnih vjenčanja. Kako je tražio sustav (partija) tako se postupalo, pa kako je popuštala boljševička strogost tako se više oživljavala religioznost i obiteljske vrijednosti.

Zato se može reći da je prosječna riječka obitelj tipično urbanističko-radnička obitelj. A u odnosu na vjeru ona nije ateistična, ali nije ni religiozno praktična. Vjeruje, ali živi 'kao da Boga i nema'. Jer u Rijeci nije bilo ni radikalno sociološkog ateizma (nevjerovanje ne radi pameti nego radi političkog sistema, kao što bijaše pod ko-

munizmom), isto tako ni jako duboke religioznosti. Nažalost, danas je to 'opći' trend u svim gradovima, pa i u cijeloj Hrvatskoj.

Može se reći da je većina djece u riječkim obiteljima bila krštena, pa su išli i na vjeronauk do prve pričesti i nešto rjeđe do krizme, a poslije više nisu dolazili u crkvu. Takav je bio slučaj i s njihovim roditeljima. Radničke obitelji nisu bile protiv Crkve, ali isto tako nisu bile kršćanski praktikanti. Uvjeren sam da vrlo često primanje sakramenata uvijek nije izraz žive vjere nego ima neko drugo značenje. Osobito se to očituje u zadnje vrijeme. Koji je tome uzrok? Socijalne i političke promjene, ali je velika odgovornost i Crkve, osobito svećenika. Radi li se i dan danas u gradu seoskim metodama i načinima, pa i odnosima?

Krste li roditelji, ovdje u Rijeci, djecu kao izraz vjere ili običaja, pa i nečeg misterioznog? Što li kum znači, je li svjedok vjere ili znak prijateljstva? Više ovo drugo negoli ono prvo. Krštavaju djecu 'kao cijeli svijet', bez puno vrjednovanja samog sakramenta.

Zato se sada i počelo 'obnovom obitelji' polazeći od zaručnickih parova pa preko mladih brakova do obiteljskog gnijezda.

6. Zaključak

O stanju obitelji danas u gradu Rijeci može se govoriti uopće no jer nemamo učinjena istraživanja. Više možemo govoriti o elementima koji su uvjetovali današnje stanje obitelji.

U Rijeci se ateizacija uočava više na moralnom negoli na teoretskom planu. Tako je uvijek bio prisutniji praktični ateizam negoli teoretski. Taj je oblik ateizma bolje imenovati kao indiferentizam, što je karakteristika modernog doba.

U Rijeci se također osjeća porast indiferentizma i ateizacije obitelji s prijelazom iz ruralne sredine u urbanu. Kao da se svojom ruralnom vjerom nisu snašli u gradu. Tako, kad su se vraćali u svoja sela tamo su prakticirali vjeru, pa i krštavanje djece činili su u svojim starim prebivalištima.

Također se može vidjeti i neka vrsta "kršćanske nepismenosti" za koju je odgovorna i Crkva u Rijeci. Osobito se nije puno učinilo

u adaptiranju vjernika iz ruralne sredine u urbanu. Mnogi su svoju vjeru 'ostavili' u svojem mjestu i kad su se vraćali prakticirali bi ju u 'svojim' mjestima. Također je uzrok odlazak velikog broja svećenika – Talijana iza Drugog svjetskog rata u Italiju. Rijeka je ostala 'prazna' građanstvom i svećenicima.

Ipak, kako Rijeka vremenski dobiva svoj identitet tako se formira i religioznost i obiteljska posebnost. Organiziraju se na Bogosloviji tečajevi o obitelji i braku, pa i pri Biskupiji se formira Ured za obitelj, koji radi sve do sada i organizira tečajeve za zaručnike.

A današnja je riječka obitelj tipično urbana i radnička obitelj. A u odnosu na vjeru ona nije ni ateistična, ali nije ni religiozno praktična. Vjeruje, ali živi 'kao da Boga nema'. U zadnje vrijeme uočavaju se znakovi većeg vrjednovanja religioznosti u obitelji i odgoju.

Literatura:

- Ivan Cvitković, *Bilješke o religiji*, Sarajevo, 1980.
- Esad Ćimić, *Socijalističko društvo i religija*, Sarajevo, 1966.
- Esad Ćimić, *Drama ateizacije*, Sarajevo, 1971.
- Esad Ćimić, *Čovjek na raskršću*, Sarajevo, 1975.
- N. Dugandžija, *Kriza i religija*, Školske novine, Zagreb 1989.
- Petar Grgec, *Dr Rudolf Eckert*, Hrv. knj. društvo sv. Ćirila i Metoda (Sv. Jeronima), Rijeka, 1995.
- J. Loew et G. M. - M. Cottier, *Dynamisme de la foi et incroyance*, Cerf, Paris, 1963.
- I. Lukežić, *Fijumanske priče*, ICR, Rijeka, 1991.
- Ivica Maštruko, *Katoličanstvo i politika*, CeKaDe, Zagreb, 1988.
- *Odnos SKJ prema religiji i politika prema Crkvi – Situacija u Rijeci (1979.)* (rukopis).
- *Religija, djelovanje vjerskih zajednica i zadaci saveza komunističara*, Rijeka, 1985.
- B. Vušković, S. Vrcan, *Raspeto katoličanstvo*, Zagreb, 1980.
- *Zbornik o Nikoli Škrivaniću*, MH, Rijeka, 1997.

THE REFLECTIONS OF PRONOUNCED ATHEISATION, ANTICLERICALISM AND LAICISME ON CATHOLIC FAMILIES IN RIJEKA

Summary:

About the situation in family in the city of Rijeka we can only speak generally, because there was no investigation done. We can talk more about elements that caused the situation in the family, that we find today.

In Rijeka the atheisation is more pronounced in the moral, than the theoretical field. This form of atheism is better to be called indifference, which is the characteristics of modern age.

There is also an increase of indifference and atheism in families changing the rural surroundings with the urban. As if they could not, with their rural faith, cope in the town. So, when they returned in their villages, they practised the faith, and even baptised their children there.

Atheism is more pronounced in the moral field, than in the theoretical. The practical one was more present than the theoretical. In Rijeka, moral indifference dominated, what is anyhow the characteristics of the modern world.

We can also see a kind of "Christian illiteratism", the Church being responsible for it in Rijeka. There was done very little in the process of adaptation of believers from rural to urban surroundings. Many of them "left" their faith in their villages and when they returned there, it was there that they practised the faith. One other reason for this situation is that a great number of priests-Italians in the Second World War went to Italy, and Rijeka remained "empty" regarding citizens and priests.

Nevertheless, as Rijeka gains its identity, religion and particular family changes, occur. In diocese, some courses are organised about family and marriage, and, a Chancery was formed, that exists nowadays taking courses for fiances.

Today, a family in Rijeka is typically urban. Regarding the faith it is not atheistic or religiously practical. It believes, but lives in a way if “God is not existing”. But there are more and more signs of bigger valuation of religion in the family and education.

Key words: atheism, indifference, anticlericalism, laicism, Church, family.